

Természetbarát gyepgazdálkodás Útmutató gazdák részére

MILYEN TERMÉSZETI ÉRTÉKEK ÉLNEK A RÉTEKEN?

A szlovén-magyar határrégió gyepeinek élővilága egyedülállóan gazdag, bennük sok olyan növény- és állatfaj él, amelyeknek ezek a gyepk az utolsó menedékeik. Ezek a természeti értékek a hagyományos gyepgazdálkodás során alakultak ki, és ma is az tartja fenn őket.

Az orchideák, a kockásliliom, a sárgaliliom, a szibériai nőszirm és a kornistárnics a rétek értékes, védett növényei. Tavasszal és nyáron színpompás virágaik öltöztetik díszbe a tájat. Legtöbbjüknek árt, ha magérés előtt lekaszáljuk őket.

szibériai nőszirm

A nedves réteken számos védett lepkefaj is él. Idetartoznak a hangyaboglárkák, amelyek petéiket az őszi vérfűre vagy a kornistárnicsra rakják, majd lárváikat vöröshangyák nevelik fel. A lápi tarkalepke lárvái az ördögharaptafűvön fejlőd-

mezei pacsirta

nek május közepétől egy egész esztendőn át. A szárazabb gyepken pedig a nagypettyes hangyaboglárka és a ragadozó életmódot folytató különleges rablópille él. A réteken fészkel a fokozottan védett haris, amely mára világszerte kipusztulóban van. Szintén a rétek talaján fészkel a fűrj és a mezei pacsirta is. A fészkelési időben végzett kaszálás ezen madárfajok költését jelentősen veszélyezteti, az egész fészkelj pusztulásával járhat.

Fontos, hogy a gyepk kezelését a rajta élő növények és állatok igényeinek ismeretében végezzük el. Aki szeretné megtudni, hogy mi él a tulajdonában lévő gyepen, kérjen segítséget az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság munkatársaitól!

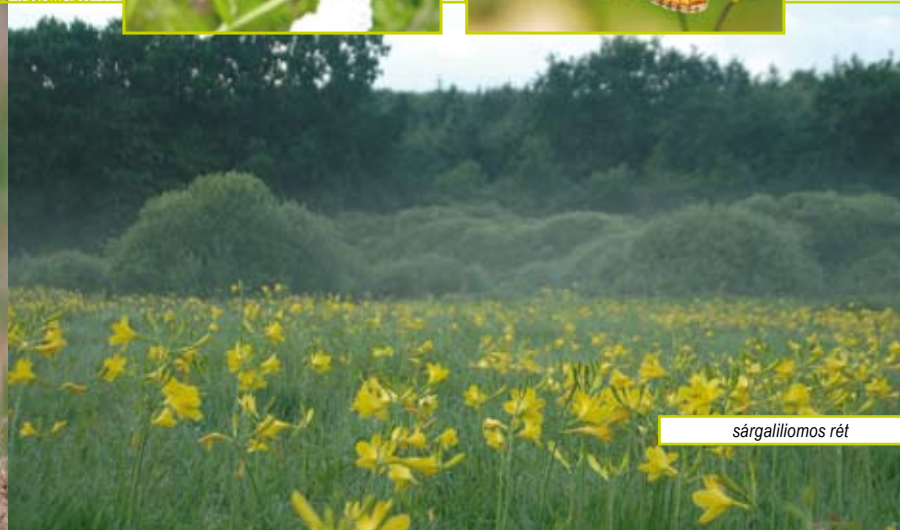
rablópille

lápi tarkalepke

sárgaliliomos rét

MIÉRT KELL A GYEPEK TERMÉSZETI ÉRTÉKEIT MEGŐRIZNI?

A rétek növényei és állatai számos úgynevezett ökoszisztéma-szolgáltatást nyújtanak. Ilyenek például a haszonnövényeink, gyümölcsfáink rovarok általi beporzása, vagy a réteken található gyógy- és fűszernövények és más potenciális haszonnövények megőrzése.

A gyepek élővilága az Őrségi Nemzeti Park legfontosabb vonzerejének is számít. A virágokban gazdag, színpompás rétek csalogatják a turistákat, az itt előforduló ritka növény és állatfajok pedig a természetbúvárokat.

lepkében gyönyörködő turisták

A természetbarát gazdálkodás, az abból előállított termékeken keresztül megélhetést biztosít a térségben gazdálkodóknak, így elősegítheti a vidék gazdasági felemelkedését.

A természetbarát módon előállított termékek fogyasztása és a falusi környezetben történő kikapcsolódás az

egészséges életmód fontos összetevői, és ezekre egyedül az extenzív művelt táj ad lehetőséget. A rétek és az extenzív gazdálkodás segíti a klímaváltozás mérséklését is, mivel kisebb CO₂-kibocsátást eredményez, mint az intenzív gazdálkodás.

A fenti természeti és gazdasági értékek megőrzése tehát minden földtulajdonos és gazdálkodó felelőssége és egyben lehetőség is a fenntartható fejlődésre.

A természetbarát gazdálkodást az Őrség és a Vendvidék területén jogszabály is előírja (1996. évi LIII. törvény a természet védelméről, 269/2007. [X. 18.] korm. rendelet a NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól). Ráadásul a természetbarát gazdálkodásért mezőgazdasági támogatások is felvehetőek (Natura 2000-támogatás, AKG-program). Ezekről érdeklődjön az Őrségi Nemzeti Park munkatársainál!

kaszáló gyümölcsös

MIÉRT KELL MŰVELNI A GYEPEKET?

A gyepek évszázados gazdálkodás eredményeként jöttek létre az Őrségi Nemzeti Park területén. A kaszálás vagy a legeltetés elmaradása esetén a rétek és legelők elgyomosodnak, majd cserjésedni és végül erdősülni kezdenek. A gyepek rendszeres gondozása így elengedhetetlen azok fennmaradásához és értékes élőviláguk megőrzéséhez.

A gyepek túl intenzív használata szintén veszélyezteti élőviláguk fennmaradását, ezért az alábbiakban részletezzük a gyepek természetbarát hasznosításának legfontosabb irányelveit.

TÁPANYAG-UTÁNPÓTLÁS, GYOMIRTÁS

A gyepek trágyázása kedvezőtlen folyamatokat indít be. Hatására a gyepeken elszaporodnak a gyomok és eltűnnek a rétekre jellemző kétszikű virágok. A vegyszeres gyomirtás szintén a rétek elszegényedéséhez vezet, ezért kerülni kell.

vérű hangyaboglárka

kézi szénagyűjtés

kétszikűekben gazdag rét

KASZÁLÁS VAGY LEGELTETÉS?

Általában véve a nedves gyepeket (mocsár- és lápréteket, nedves kaszálóréteket) kedvezőbb kaszálni, mint legeltetni, mivel ezekben a taposás kárt okozhat. A taposással keletkező nyílt talajfelszíneken gyomok telepedhetnek meg és elszaporodhatnak a gyepeken. A száraz időszakban és kevés állattal, illetve rövid ideig végzett kíméletes legeltetés azonban nem okoz jelentős problémát.

A legeltetés a domboldalakon, dombtetőkön elhelyezkedő szárazabb gyepeken ajánlott. Ezen kívül kiválóan alkalmas visszagyepesedő parlagok kezelésére is.

KASZÁLÁS VAGY SZÁRZÚZÁS?

A szárzúzás látszatra megoldja a gyepezést, de valójában csak elodázza a gyepezést. A szárzúzás során a gyepeken maradt szerves anyag olyan gyomok terjedésének kedvez, mint pl. az aranyvessző, így rontja a gyepek állapotát. Válasszuk a kaszálást a szárzúzás helyett, de ebben az esetben feltétlenül gondoskodjunk a széna eltávolításáról!

ember és madár harmóniája

aranyvessző uralta rét

HOGYAN KELL LEGELTETNI?

A legfontosabb, hogy a gyepet nem szabad túllegeltetni. A túllegeltetés azt jelenti, hogy a túlzott igénybevétel miatt a gyepon nyílt talajfelszínek alakulnak ki. A nyílt talajfelszínen pedig gyomok jelennek meg. A túllegeltetés miatt a gyeppen elszaporodnak a szúrós és mérgező gyomnövények is.

A túllegeltetés elkerülése végett ne tartsunk egy állategységnél (pl. 1 db szarvasmarha vagy 6 db juh) többet egy hektárnyi legelőn. Ezt megtehetjük úgy is, hogy kisebb szakaszokat rövidebb ideig legeltetünk, majd továbbhajtjuk az állatokat.

Szintén kerülni kell a legeltetést olyan nedves időszakokban, amikor a talaj felázik, így jelentős taposási kár keletkezhet rajta.

MILYEN GYAKRAN KELL KASZÁLNI?

A kaszáláshoz leginkább a vegetatív úton is gyorsan szaporodó egyszikű fűfélék képesek alkalmazkodni. Így tehát minél többször kaszálunk egy rétet, annál inkább eluralkodnak rajta a fűfélék, és ezzel párhuzamosan visszaszorulnak a kétszikű virágok. Ez azért probléma, mert számos védett növényfaj (pl. kornistárnics), illetve védett lepkék tápnövényeül szolgáló virág tűnhet el a rétek fajkészletéből.

Általában évente egyszer kívánatos a réteket kaszálni, de alkalmanként, csapadékosabb években akár kétszer is kaszálhatóak. Kettőnél gyakrabban kaszálni semmiképpen sem ajánlatos. A legszebb, virágos növényekben leggazdagabb rétek az évi egyszeri és rendszeres kaszálás hatására alakulnak ki.

kornistárnics

virágos rét sömörös kosborral

MÍKOR KELL KASZÁLNI?

A kaszálás megfelelő időzítése rendkívül fontos a rétek élővilága számára. A fokozottan védett haris és más földön fészkelő madarak esetében a június 15. és július 30. közötti kaszálás a fészkelő madarak pusztulását okozhatja. A védett hangyaboglárka lepkék utódait pedig a július 15. és szeptember 1. közötti kaszálás pusztíthatja el. A hangyaboglárkák és más nappali lepkék számára a június 15. és július 15. közötti kaszálás is problémát okozhat, mivel nem találnak elegendő tápnövényt a peterakás idején.

Mindezek miatt természetvédelmi szempontból legmegfelelőbb a június 15. előtti vagy szeptember 1. utáni kaszálás. Ezzel biztosíthatjuk a tápnövények jelenlétét a nappali lepkék rajzásának fő időszakában (július 15.–augusztus 15.) és elkerülhetjük a lárvák elpusztítását is (július 15.–szeptember 1.).

Fontos azonban, hogy a korai kaszálás (június 15. előtti) ne terjedjen ki azokra a rétekre, ahol harisok élnek, mert ezen faj számára fontos a magas növényzet a szaporodási időszakban (június 15.–július 30.).

A kaszálás időzítése

Jelmagyarázat

Piros = kaszálásra nem javasolt időszak
zöld = kaszálásra javasolt időszak

MILYEN MÓDON KELL KASZÁLNI?

A madarak (haris, fogoly, fácán) és vadak (nyúl, őz) védelmének érdekében fontos, hogy a táblákat belülről kifelé haladva kaszáljuk. Ezzel a vadakat nem szorítjuk be, hanem kifelé hajtuk, és így elkerüljük, hogy a kasza áldozatává váljanak. Szintén a fűben megbúvó vadak védelmének érdekében fontos a vadriasztó lánc használata. Ez a traktor elejére szerelt rúdból és arról lecsüngő láncokból áll, amelyek a kasza előtt felriasztják a fűben lapuló vadakat.

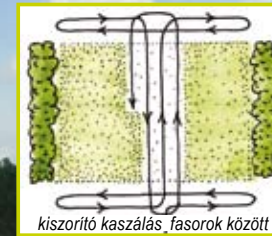
Szintén fontos a kaszálás után fennmaradó tarló magassága. Legalább 10 cm magas tarló javasolt a réteken, mivel ez kedvez a talajfelszínen élő rovaroknak és mérsékli a talaj kiszáradását is. A 10 cm-es tarló a leggyakrabban használt dobkaszkák esetében a kasza kiskfű hátradöntésével érhető el.

VÁLTOZATOSSÁG TÉRBE ÉS IDŐBEN

Az élővilág és a gazdálkodás érdekeit a legkönnyebben a térben és időben változatos kaszáláson keresztül hangolhatjuk össze. Ha egy réten nem is tudunk a legmegfelelőbb időpontban kaszálni, a rét egy részének kaszátlanul hagyásával biztosíthatjuk az élővilág fennmaradását. Ugyanezt érjük el, ha egy rét különböző részeit egymástól nagyon eltérő időpontban (pl. májusban, júniusban vagy augusztusban) kaszáljuk le, illetve ha más-más réteket kaszálunk le eltérő időpontban.

Mivel az Őrségi Nemzeti Parkban szinte minden gyepterület a Natura 2000 hálózat része, ezeken jogszabály (269/2007. [X. 18.] Korm. rendelet) írja elő a rét 5-10%-ának évente változó helyen történő kaszátlanul hagyását.

Órségi Nemzeti Park Igazgatóság
9941 Óriszentpéter, Siskaszer 26/A
Tel.: +36 94-548-034; Fax: +36 94-428-791
E-mail: orseginp@onp.kvvm.hu
Honlap: <http://onp.nemzetipark.gov.hu>

Apátistvánfalva Község Önkormányzata
9982 Apátistvánfalva, Fő út 143.
Tel: +36 94-536-001
E-mail: korjapif@t-online.hu
Honlap: www.apatistvanfalva.hu

A fotókat készítették:

Csonka Péter
Stanka Dešnik
Gregor Domanjko
Havas Márta

Kovács-Mesterházy Zoltán
Kristijan Malacič

Dr. Markovics Tibor
Nagy Csaba
Simon Attila
Goran Šoster

Az illusztrációkat készítette:
Dr. Tanja Simonič

A szlovén-magyar határrégió kiemelkedően értékes gyepterületei és azok élővilága napjainkra végveszélybe került. Egyik oldalról a felhagyás és elcserjésedés, a másiktól a túl intenzív művelés és fajokban való elszegényedés fenyegeti őket. A gyepek élővilágának megmentésére három szlovén (Goričko Tájvédelmi Park, Prlekija Fejlesztési Ügynekség, Ökológiai Centrum Svit) és két magyar (Órségi Nemzeti Park Igazgatóság, Apátistvánfalva Önkormányzata) partner fogott össze és nyert támogatást az Európai Uniótól. A Harmóniában a tájjal című pályázati programmal a célunk gyepgazdálkodás lehetőségeinek javítása és természetbarát gazdálkodási módszerek népszerűsítése. Ez utóbbi céllal készült az az útmutató is, amelyet Ön most a kezében tart. Kérjük segítse munkánkat és közös céljaink elérését azzal, hogy megfogadja az útmutatóban tett ajánlásainkat.

Nalobha v valo prihodnost
Operacija delno financirana Evropska unija
Evropski sklad za regionalni razvoj

Befektetés a jövőbe

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósul meg

A kiadvány a Patkosstúdió gondozásában jelent meg 2010-ben.

www.patkosstudio.hu